

TÜRKİYE – ORTA ASYA CUMHURİYETLERİ: STRATEJİ MODELLEME VE OLASI SENARYOLAR

Yrd. Doç. Dr. Gamze GÜNGÖRMÜŞ KONA

Yeditepe Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

OLASI SENARYOLAR

Makalenin Stradigma'da yayınlanan bu ikinci bölümünün temel amacı, işbirliği strateji modellerinin Orta Asya bölgesine uygulanmasının ardından Türkiye'nin karşılaşacağı muhtemel durum hakkında gelecek senaryoları geliştirmektir. Bu nedenle, bu bölümde işbirliği strateji modellerinin Orta Asya bölgesine uygulanmasının sonucunda Türkiye'nin Orta Doğu bölgesi, ABD, Rusya Federasyonu, Yunanistan ve AB ile ilgili olarak karşılaşabileceği olası avantaj ve dezavantajlar incelenmiştir. Strateji modellerinin Orta Asya bölgesine uygulanmasının ardından, Türkiye'nin ABD, Rusya Federasyonu ve Yunanistan gibi devletler, bu devletlerin yanı sıra Orta Doğu bölgesi ve AB karşısındaki muhtemel durumu değerlendirilmiştir. Diğer bir deyişle, strateji modellerinin Orta Asya bölgesine uygulanmasının ardından bu alanlarda ortaya çıkabilecek Türkiye'yle ilgili bazı negatif ve pozitif senaryolar geliştirilmiştir.

Bu noktada, Türkiye'nin Orta Doğu bölgesi, ABD, Rusya Federasyonu, Yunanistan ve AB karşısındaki muhtemel durumunu değerlendirirken kullanılan yöntemi açıklamak yerinde olacaktır. Giriş bölümünde sözü edildiği gibi, temelde gelecek senaryosu planlamaya dayalı gelecek senaryoları ortaya konulacaktır. Gelecek senaryosu ve Gelecek Senaryosu Planlama, birbiriyle yakın ilişkili terimlerdir. "Gelecek senaryoları, yakın veya uzak dönemlerdeki önceden seçilmiş gelecek ortamlarını tasvir eden birer anlatı veya taslaktır. Bunlar genellikle, geleceğe yansıtıldığında değişim hakkında yeni kavram ve fikirleri aklımıza getiren tanınabilir unsurlardan, yeni koşullardan ve yeni ilişkilerdeki durumlardan ibarettir. Gelecekteki ortamları tanımlar ve bu konuda bir anlayış kazandırır, bu sayede günümüzün planlayıcıları, politika yapıcıları veya karar vericilerine geleceği etkileyebilme olanağı sağlarlar. Alternatif stratejik eylem yollarının planlanabileceği ve savunma ve güvenlik politikalarının değerlendirilebileceği bir zemin hazırlarlar". (Taylor, 1993, s.1–3) Gelecek senaryoları yakın geleceği veya uzak yarınları tahmin ederken, geçmişini ve bugünü incelemek zorundadırlar.

Senaryo planlaması ise gelecek senaryoları yaratmak için kullanılan bir tekniktir. "Senaryo planlaması, geleceğe ilişkin yapısal, disiplinli bir düşünme yöntemidir". (Yergin ve Gustafson, 1991, s.8) Yergin ve Gustafson'a göre, "senaryo planlaması, gelecekle ilgili sorulara cevap bulmaya çalışan ve karmaşıklığı azaltan etkin bir tekniktir. Bu teknik, değişimi önceden fark edebilmeyi kolaylaştırabilir, bu yolla esnekliği artırmış olur. Senaryo planlaması, elbette geleceği bildirmez, daha çok, karar vericilerin yargıda bulunmalarını teşvik eder. Düşünülme-yeni düşünülme ve spekülasyon senaryo planlamasında esastır. Geleceğe ilişkin olarak akla yakın hikayeler üretir". (Yergin ve Gustafson, s. 8–12)

Ancak, zihinlerde oluşabilecek kuşku-ları gidermek amacıyla, önceden kestirim ve tahmin arasındaki farkı açıklamamız gerekir. Önceden kestirimde "kesinlik" varken, tahminde karşımıza "olasılık" çıkar. Kestirim "geleceğin deterministik açıdan görünüşü"nü verirken; tahmin "geleceğin olasılıklar çerçevesinde görünüşü"nü verir". (Taylor,

s.3) Örneğin, "yarın yağmur yağacak" bir kestirimi ifade ederken; "yarın yağmurun yağma ihtimali var" bir tahmini gösterir. Bu nedenle, gelecek senaryosu planlamada, kestirim değil tahmin esastır.

Bu makalede senaryo planlama metodu esas alınarak negatif ve pozitif gelecek senaryoları geliştirilecektir. Senaryoları akla en yakın olandan en uzak olana doğru numaralandırarak ve negatif senaryoların ortaya çıkma olasılığını hesaba katarak akla en yakın olana maksimum yüzde 60 gerçekleşme şansı verilecektir.

Bununla birlikte, negatif senaryoların çok sayıda olması okuyucuların zihninde karışıklığa yol açabilir. Negatif senaryoların sayısı ve gerçekleşme olasılığı oldukça yüksek ise veya bir başka deyişle, eğer Türkiye'nin bu işbirliği stratejilerinin neticesinde avantaj sağlamak yerine daha fazla risk alması söz konusu ise okuyucular, Orta Asya bölgesine ilişkin strateji modelleri geliştirmenin bu makalenin yazarı açısından pek de pratik olmadığını düşünebilirler. Ne var ki, Türkiye'nin karşılaşılabileceği negatif senaryolarda yer alan muhtemel negatif gelişmeler öyle çok kolay ortaya çıkabilecek türden değildir, çünkü Türkiye'nin Orta Asya'daki girişimlerine karşı politikalar geliştirmeyi düşünen devletler; ABD'nin siyasal ve ekonomik desteğinden veya Orta Asya bölgesinde siyasal veya ekonomik avantaj arayışında olan ve bu avantajları Türkiye'yle işbirliği yapmakla daha kolay elde edebileceğine inanan bazı Avrupalı güçlerin desteğinden kuvvet alan Türkiye'nin ciddi muhalefetiyle karşılaşacaklardır.

Gelecek senaryolarının, strateji modellerinin Orta Asya'ya uygulanmasının ardından Türkiye'nin karşılaşıacağı manzarayı çizeceğini umuyorum.

I : Senaryo I: Orta Asya için Geliştirilen İşbirliği Strateji Modellerinin Sonucunda Türkiye'nin Orta Doğu Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Orta Asya için geliştirilecek işbirliği strateji modellerinin büyük olasılıkla Türkiye'yi kısa ve uzun vadede Orta Doğu bölgesindeki durumu ile ilgili olumlu veya olumsuz sonuçlara götüreceğini söyleyebiliriz. Türkiye'nin Orta Doğu bölgesindeki çıkarlarını dikkate aldığımızda (bkz. Karaosmanoğlu, 1996, s.11) Orta Asya cumhuriyetleriyle geliştirilecek sağlıklı ilişkilerin Türkiye'nin Orta Doğu bölgesindeki durumu üzerinde yaratacağı etkinin önemini kavrayabiliriz. Türkiye'nin Orta Doğu bölgesindeki durumu üzerine olası gelecek senaryolarını – her bir işbirliği strateji modelinin, Türkiye'nin Orta Doğu'daki siyasal ve ekonomik durumuna ilişkin birbirinden farklı pozitif veya negatif etkilerde bulunacağı gerçeğini göz önünde bulundurarak – dört gruba ayırdık.

a. Orta Asya için Geliştirilen Strateji Modeli I'in (Türkiye–Amerika) Sonucunda Türkiye'nin Orta Doğu Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: Orta Doğu'da ABD'nin Güvenlik Şemsiyesi Altındaki Türkiye

Strateji Modeli I'in gerçekleşmesiyle birlikte, Türkiye'nin ABD için önemi artabilir. Soğuk Savaş döneminin başlamasından itibaren ABD'nin Orta Doğu politikalarında önemli bir ülke olan Türkiye, Orta Asya bölgesindeki bir Türk–Amerikan işbirliğinden sonra, ABD için hem Orta Doğu ve hem de Orta Asya politikalarında vazgeçilmez ülke

haline gelebilir. Bu nedenle ABD, Türkiye için tehlike oluşturabilecek herhangi bir gelişmenin sonuçta kendine zarar vereceğine inanarak Türkiye'nin her iki bölgede de güvenliğini sağlayabilmek için elinden gelen çabayı gösterecektir.

Senaryo II: Ekonomik ve Siyasal Açılardan Orta Doğu'da İsrail'e Eşit Ülke Türkiye

Orta Doğu'daki tarihi Türk–Amerikan dayanışmasının yanında, Orta Asya'daki Türk–ABD işbirliği bu iki ülke arasındaki ilişkileri yoğunlaştırabilir. Bu durum, Türkiye'ye Orta Asya bölgesinde bazı ekonomik ve siyasal avantajlar bile sağlayabilir. ABD'nin Orta Asya'daki sadık müttefiki haline gelebilecek bir Türkiye, ABD'nin Orta Doğu bölgesinde İsrail ve Türkiye'ye eşit önem ve değer verdiği bir konuma yükselebilir. Böyle bir gelişme Türkiye'nin bu bölgede ekonomik ve siyasal olarak daha güçlü olmasına yardımcı olacaktır.

Senaryo III: Daha Az Aktivist Suriye – İran ve Irak

Orta Asya'da Türk–ABD yakın ilişkisi, aynı zamanda, Türkiye'nin geçmişten gelen köklü sorunlarının bulunduğu Orta Doğu ülkeleri için de önleyici bir faktör olabilir. ABD'nin ekonomik ve siyasal olarak desteklediği bir Türkiye, PKK ve İslamcı köktendinciliğe destek veren Suriye ve İran gibi Orta Doğu ülkeleri karşısında çok avantajlı duruma gelebilir.

Senaryo IV: Uluslararası Platformlarda Ekonomik ve Siyasal Olarak Daha Güçlü Türkiye

ABD uluslararası politikada en güçlü ülke olduğundan, Türkiye ABD'nin desteğinden uluslararası arenada da yararlanabilir. Türkiye, ekonomik ve siyasal sorunlarını uluslararası ekonomik ve siyasal kuruluşlara ABD sayesinde kolayca götürebilir ve buralardan destek elde edebilir. Orta Doğu ülkeleriyle süregelen birçok siyasal sorunla uğraşmak zorunda olduğundan, böyle bir gelişme uluslararası politikada Orta Doğu bölgesiyle ilgili olarak Türkiye'nin daha güçlü konuma gelmesine yardımcı olabilir.

Negatif Senaryolar:

Senaryo I: Orta Doğu'da Rusya – İran Stratejik Ortaklığı

Orta Asya bölgesindeki Türk–Amerikan işbirliğinin sonucunda İran'ın yüzünü Rusya Federasyonu'na döndürmesi ve böylelikle bu işbirliğine dahil edilmeyişinden ötürü içinde bulunduğu yalnızlığı telafi etmeye çalışması mümkündür. Rusya Federasyonu ve İran, bu stratejik ortaklık içinde Orta Doğu'nun statükosunu ve Türkiye'nin bu bölgedeki durumunu tehlikeye düşürebilecek ortak politikalar geliştirebilirler.

Senaryo II: Kafkaslar Bölgesinde Ermeni – Rus – İran Stratejik Ortaklığı

Kafkaslar Bölgesinde kurulacak Ermeni – Rus – İran stratejik ortaklığı Türkiye'den Kafkasya'ya giden transit yolu abluka altına alabileceği gibi, Türkiye'nin Orta Doğu bölgesinde de güçlükle karşılaşmasına neden olabilecektir.

Senaryo III: Kuzey Irak'ta Olası Kürt Devletini Türkiye'ye Karşı Kışkırtan İran

Orta Asya bölgesinde bu türden bir işbirliği dışında bırakılan İran, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan Kürt kökenli nüfusun Kuzey Irak'ta kurulması muhtemel Kürt devletindeki Kürtlerle birleşmesini teşvik etmek için gerekli politikaları uygulayabilir. İran'ın benimseyeceği bu politikayı Türkiye'nin yoğun sorunlarının bulunduğu Suriye dahi destekleyebilir. Böylesi bir gelişme ise hem Orta Doğu bölgesini karıştıracak, hem de Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit edecektir.

Senaryo IV: Daha Güçlü Hizbullah ve Daha Etkin Kürt İsyancılar

İşbirliği sürecinden çıkarılmış bir İran, Hizbullah ve Kürt isyancılara verdiği desteği artırabilir, bu da ülke içindeki siyasal istikrarın bozulmasına ve Türkiye'nin bütçe açığının büyümesine yol açacaktır.

Senaryo V: İsrail'le Daha Az İşbirliği

İsrail iki davranış modeli getirebilir: Ya Türkiye'yle ilişkilerini geliştirmeye yönelik olarak isteksiz bir tutum alabilir ve Suriye'yle ilişkiler geliştirmeye yönelebilir ki bu da açıkça Türkiye'nin Orta Doğu bölgesindeki en önemli müttefiklerinden birini kaybetmesi demektir, ya da Türkiye'nin Orta Asya bölgesiyle ilgili olarak geliştirdiği işbirliği Strateji Modeli I içinde yer almak ümidiyle Türkiye'yle mevcut ilişkilerini daha da artırabilir.

b. Orta Asya için Geliştirilen Strateji Modeli II'nin (Türkiye–Amerika–İsrail) Sonucunda Türkiye'nin Orta Doğu Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: Orta Doğu'da Türkiye – İsrail Bölgesel Liderliği

ABD'nin destekleyeceği ABD–Türkiye–İsrail işbirliğinin sonucunda Türkiye, İsrail'le birlikte Orta Doğu'da liderliği elde edebilir. Orta Doğu devletleri Türkiye ve İsrail'in öncül rolünü çok isteyerek kabul etmeyecek olsalar da, bölgedeki etkisi nedeniyle Türkiye'nin liderliğini dolaylı olarak kabul etmek zorunda kalacaklardır.

Senaryo II: ABD Karşısında Daha Güçlü Türkiye

Türkiye'nin Orta Asya'da İsrail'le geliştireceği işbirliği Orta Doğu'daki durumunu etkileyebilecektir. Bu iki demokratik ve Batı yönelimli Orta Doğu ülkesinin yapacağı işbirliği, PKK terörü ve İslami grupları tahrik eden Orta Doğu ülkeleri karşısında Türkiye'nin daha güçlü olmasına yardım edebilir. İsrail'in ABD ile köklü bağları olduğu ve ABD'de güçlü bir lobisi bulunduğu için, Türkiye, Türk–İsrail yakınlığından bu doğrultuda da yararlanabilir.

Senaryo III: İsrail ve ABD'nin Kuzey Irak'ta Bir Kürt Devletine Daha Az İstekli Olmaları

Türkiye, Orta Asya bölgesiyle ilgili olarak ABD ve İsrail'in yanında yer alarak, Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulma aşamasında özellikle ABD'nin destek verme imkanını ortadan kaldıracaktır, çünkü Türk–Amerikan ilişkilerinin geçmişinde görüleceği gibi, ABD, kendi yararına hizmet ettiği sürece Türkiye'nin ulusal güvenlik

çıkarlarına zarar verecek hiçbir girişimde bulunmamıştır. Bu nedenle, ABD'nin bu desteği İsrail'in politikaları üzerinde doğrudan etkisini gösterecek ve İsrail, Orta Doğu bölgesinde ABD ve Türkiye için uygun olmayan herhangi bir politika geliştirmekten sakınacaktır.

Negatif Senaryolar:

Senaryo I: Orta Doğu Arap Devletlerinin Desteğinin Azalması

Türkiye'nin İsrail'le işbirliği yapması sık sık Müslümanlık ve Arap karşıtı bir girişim olarak değerlendirildiğinden Orta Doğu'daki Arap devletleri, ihtiyacı olduğunda –geçmişte de görüldüğü gibi– Türkiye'ye yardım etmeyi reddedebilir. Bununla birlikte, petrol gibi enerji kaynaklarının olmayışı nedeniyle Türkiye, petrol zengini Arap devletlerinin yardımına ihtiyaç duyabilecektir.

Senaryo II: Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu'da İran'la Daha Yoğun İşbirliği Kurması

Rusya Federasyonu ve İran, Soğuk Savaş döneminde yaptıkları gibi Orta Doğu'da ABD'ye karşı stratejik ortaklığı canlandırabilirler. Rusya, ABD'yi Orta Asya politikalarından uzaklaştırmak ve dikkatini Orta Doğu bölgesine çekmek amacıyla böyle bir stratejik ortaklığın içinde yer alabilir; İran ise Orta Doğu'daki nüfuzunu artırmayı ve bu stratejik ortaklık sayesinde Orta Doğu bölgesinin lideri olmayı planlayabilir. Bu gelişme ise, Orta Doğu'daki statükonun değişebileceği ve Türkiye'nin bu olası güç dengesinde sorunlarla karşılaşabileceği anlamına gelmektedir.

Senaryo III: İran'ın PKK ve Hizbullah'ı Daha Çok Kışkırtması

İşbirliği sürecinden çıkarılmış bir İran ve izole edilmiş bir Suriye Rusya'yla ilişkilerini kuvvetlendirerek hem Orta Doğu bölgesinin dengesini bozabilir, hem de Türkiye'yi zayıf düşürmek için Hizbullah'a verdikleri desteği artırabilirler.

Senaryo IV: Rusya ve Arap Devletlerinin İsrail Karşıtı Kampanyası

Arap–İsrail barış sürecinin inşasında yer alan ve bu süreçten siyasal beklentileri bulunan bazı devletler, İsrail karşıtı kampanyalar oluşturmaya başlayabilirler. Rusya Federasyonu'nun, Orta Doğu bölgesindeki varlığını artırmak amacıyla İsrail'e karşı bu Arap devletlerini siyasal ve askeri olarak desteklemesi de mümkündür. Bu gelişme ise Orta Doğu bölgesindeki güç dengesinde köklü değişikliklere yol açacak ve Türkiye'nin bu bölgedeki durumu açısından oldukça dezavantajlı olacaktır.

c. Orta Asya için Geliştirilen Strateji Modeli III'ün (Türkiye–Amerika–İran) Sonucunda Türkiye'nin Orta Doğu Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: İran'ın Orta Doğu'da İşbirliğine Daha Açık Olması

ABD–Türkiye ve İran işbirliği, İran'ı Türkiye'ye yönelik olarak daha ihtiyatlı davranmaya ve düşmanca politikalarını sınırlamaya götürebilir. İran tarafından Hizbullah ve PKK'nın faaliyetlerine verilen destek çok azalabilir ya da ortadan kalkabilir.

Senaryo II: İran'ın Devrimci Tutumunu Azaltması

Laik ve seküler Türkiye'yle işbirliğini tercih eden İran, muhtemelen Türkiye'de İran tipinde İslami bir devlet kurma girişimlerinden vazgeçecektir, çünkü bu tür bir girişimin, bu işbirliği sürecinde ABD ve Türkiye tarafından sunulabilecek bölgesel ve uluslararası avantajlara zarar verebileceğini düşünecektir. Bu durum Türkiye'nin iç politikasının istikrarı açısından oldukça pozitif bir gelişme doğurabilecektir. Bundan başka, Türkiye'deki radikal İslami grupların emperyalist ABD ve laik, seküler Türkiye ile işbirliği yapan İran'ı bir devlet modeli olarak sunma imkanı doğrudan ortadan kalkabilecektir.

Senaryo III: Rusya'nın Orta Doğu'da Daha Az Etkin Olması

Türkiye, İran'la işbirliği yapmakla, İran'ın Orta Doğu bölgesinde kendisi için ciddi bir tehdit oluşturma durumunu ortadan kaldırmış olacaktır. Bundan başka, Rusya, Orta Doğu'da İran gibi önemli bir destekten yoksun kalacak ve Orta Doğu politikalarını İran üzerinden gerçekleştirme fırsatını kaybetmiş olacaktır. Bu türden bir gelişme ise, Orta Doğu bölgesinde bir etki alanı yaratmaya yönelik muhtemel bir Rus girişiminin oldukça zor olacağı veya dolaylı olarak ortadan kalkacağı anlamına gelmektedir.

Negatif Senaryolar:

Senaryo I: Orta Doğu'da Rusya – Suriye İşbirliği

İran'ın Orta Asya bölgesiyle ilgili bir işbirliği sürecinde yer alması halinde, Rusya Federasyonu da Orta Doğu'daki politikalarını kuvvetlendirmek için Suriye'yle ilişkilerini genişletebilir. Orta Doğu bölgesinde bir Rusya–Suriye işbirliği, Suriye'nin Türkiye karşısında güç kazanmasına ve PKK destekçilerini barındırma gibi Türkiye karşıtı politikalarını artırmaya yol açabilir.

Senaryo II: Orta Doğu'da İsrail – Suriye Stratejik Ortaklığı

İsrail, Türkiye'nin İran'la Orta Asya bölgesindeki işbirliğini kendisine karşı geliştirilmiş bir işbirliği olarak değerlendirebilir ve Türkiye'ye büyük zararı dokunabilecek şekilde Suriye'yle ilişkilerini artırma yolları arayabilir.

Senaryo III: Orta Doğu'da İsrail'e Karşı Filistin–Lübnan İşbirliği

İsrail'in Orta Asya bölgesiyle ilgili işbirliğinden uzaklaştırıldığını gören Filistin ve Lübnan, Orta Doğu'da barış sürecini ve dengeleri doğrudan bozabilecek bir İsrail karşıtı davranış modeli geliştirebilir. Barış sürecindeki muhtemel bir başarısızlık, bölgedeki yasadışı faaliyetlere destek veren devletleri kışkırtacak ve bunlar da Türkiye'ye karşı terörist girişimlerde bulunmaktan sakınmayacaklardır.

d. Orta Asya'da Türkiye – Orta Asya Ekonomik İşbirliği Örgütü (OAEİÖ) Sonucunda Türkiye'nin Orta Doğu Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: Orta Doğu Petrolüne Daha Az Bağımlı Bir Türkiye

Orta Asya cumhuriyetleriyle geliştirilen ve ABD tarafından desteklenen bu türden bir ekonomik yapılanma sonucunda petrol ve doğal gazla ilgili olarak elde edilecek olan ekonomik avantajlar, Türkiye'nin Orta Doğu bölgesinin petrol ve doğal gazına olan bağımlılığını azaltabilir. Bu gelişme, aynı zamanda Türkiye'nin şu ana kadar Orta Doğu ülkelerine yönelik olarak benimsediği ikili politikayı da bırakmasına yardımcı olabilecektir. Bir başka deyişle, petrole ihtiyaç duyduğumuz zamanlarda Orta Doğu Arap devletleriyle ilişkilerimizi yoğunlaştırma ya da ekonomik veya siyasal desteklerine ihtiyacımız olmadığı zamanlarda ise negatif dış politikaya başvurma esaslı bir çifte politika, yerini daha istikrarlı bir Orta Doğu politikasına bırakabilir.

Senaryo II: Orta Asya Bölgesinde Lider Türkiye

Günümüzde uluslararası ekonomik örgütleri incelediğimizde tüm uluslararası veya bölgesel ekonomik örgütlerin nihai noktada siyasal hedefler içermekte olduğunu görürüz. Buna en somut örnek AB'dir. Buradan hareketle, öncelikle üye ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini sağlama amacı taşıyan OAEİÖ'nün ekonomik alandaki hedeflerini gerçekleştirdiği anda hedef büyütürken amaçları arasında üye ülkelerin siyasal refahlarını da geliştirmeyi amaç edineceğini söyleyebiliriz. İşte bu durumda, bu türden bir ekonomik örgütün hayata geçirilmesini sağlayan ve bu örgüt kapsamında öncü durumda bulunan Türkiye hem bulunduğu coğrafyada bazı ekonomik ve siyasal ayrıcalıklar elde edebilecek, hem de Orta Asya bölgesinde lider duruma gelebilecektir. Bu türden bir gelişme ise Türkiye'yi Orta Doğu bölgesinde daha güçlü bir duruma getirebilecektir.

Negatif Senaryo:

Türkiye–Orta Asya Ekonomik İşbirliği Örgütü stratejisinin uygulanmasını takiben Türkiye'nin karşılaşılabileceği tek olumsuzluk Rusya Federasyonu kaynaklı olacaktır. Orta Asya bölgesine ilişkin gayet kapsamlı ekonomi politikaları geliştirmiş olan, bu bölgenin ekonomik potansiyelinden bir güç ya da güçler topluluğunun tek başına faydalanmasına şiddetle karşı çıkan, özellikle petrol ve doğal gaz kaynaklarının çıkartılması ve dünya pazarlarına ulaştırılması konularında en etkin konumda bulunmayı amaçlayan Rusya Federasyonu için, ABD gibi global ve Türkiye gibi bölgesel düzeylerde iki aktörün böylesi geniş kapsamlı bir örgütün lideri durumunda bulunması kolay kabul edilir bir gelişme olmayacaktır. Bu durumda Rusya, ya Orta Asya Cumhuriyetlerine ilişkin politikasını sertleştirip bu devletleri ürkütecek ya da Türkiye'yi Orta Doğu bölgesi, Boğazlar Sözleşmesi ve PKK gibi konularda zora koşarak bu örgütün işlerliğine engel olacaktır. Orta Doğu bölgesinde olası olumsuz bir Rus girişimi ise Türkiye'nin Orta Doğu politikalarını güçleştirecektir.

Yukarıda dört grup halinde belirtilen pozitif gelecek senaryoları Türkiye için ulaşılamaz şeyler değildir. Bu planların gerçekleşmesi büyük oranda Türkiye'nin Orta Asya bölgesi için geliştireceği sağlam yapıları işbirliği stratejilerine

bağlıdır.

II : Senaryo II: Orta Asya için Geliştirilen İşbirliği Strateji Modelleri Sonucunda Türkiye'nin ABD Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

ABD'nin Türkiye için ifade ettiği askeri, ekonomik, siyasal öneme bağlı olarak, Orta Asya bölgesindeki bir ABD-Türkiye işbirliğinin Türkiye açısından oldukça avantajlı olacağını iddia edebiliriz. Orta Asya bölgesiyle ilgili olarak ABD ile ilişkileri yoğunlaştırmanın sonucunda Türkiye, bazı pozitif ve negatif senaryolarla karşı karşıya kalabilecektir. Orta Asya bölgesindeki Türk-ABD işbirliğinin ardından Türkiye'nin karşılaşılabileceği olası pozitif ve negatif gelişmeler aşağıda verilmiştir.

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: Türkiye'ye Karşı Siyasal ve Ekonomik Açılardan Daha Hoşgörülü ABD

Orta Asya'da ABD-Türkiye işbirliği aracılığıyla yoğunlaşacak ilişkiler, Türkiye'nin siyasal ve ekonomik durumu için oldukça avantajlı olabilecektir. Türkiye'ye empoze edilen ve ABD için oldukça önem taşıyan güney kanadı sorumluluğu ve Orta Doğu'da İsrail'le paylaşılan dengeleme görevinin ötesinde, Türkiye'nin ABD'nin Orta Asya'ya yaklaşmasına yardımcı olacak yeni konumu, ABD'yi Türkiye'ye daha bağımlı kılabilir ve bu gelişme ABD'nin uluslararası platformlarda Türkiye'ye daha fazla siyasal destek vermesini sağlayabilir. ABD, Türkiye'ye yaptığı mali yardımı da artırabilir, bu yolla Türkiye'nin Orta Asya bölgesinde kendisinin yerine daha serbestçe politikalar geliştirmesini mümkün kılabilir.

Senaryo II: ABD'nin Balkanlar – Orta Doğu ve Orta Asya bölgelerinde Vazgeçilmez Müttefiki Türkiye

Daha önce de söz edildiği gibi, ABD Soğuk Savaş döneminde Türkiye'yle ilgili politikalarını kendi çıkarlarına göre yeniden düzenlemişti. Bu bağlamda, ABD birkaç kez Türkiye'nin aleyhinde girişimlerde bulunmuştu. 1963-64 Kıbrıs krizinin ardından gönderilen Johnson mektubu ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra uygulanan silah ambargosu, ABD'nin muhalefetine yalnızca iki örnektir. ABD muhalefetinin nedeni gayet açıktı. O zamanlar ABD, Türkiye'nin Orta Doğu'daki konumunu; 1979 İran İslam Devrimi'ne kadar İran'la ve Soğuk Savaş döneminde İsrail'le, Balkanlar'da Yunanistan'la ve Batı bloku içinde diğer müttefiklerle telafi edebiliyordu. Bir başka deyişle, ABD'nin gözünde, Türkiye'nin yerine getireceği varsayılan sorumlulukları Türkiye'nin yerine başka devletler de üstlenebilirdi. Bununla birlikte, yeni ortaya çıkan bu siyasal sistemde, "...Türkiye'nin artan önemi en iyi biçimde, bu ülkenin büyük istikrarsızlıklar yaşayan bölgelerin ve yangınının tam ortasında oluşuyla açıklanabilir, bu durumda, Türkiye'nin uzun vadeli politikaları büyük değişiklikler geçirebilecektir". (Fuller, 1993, s.5)

Carnegie Preventing Fatal Conflicts Commission adlı düşünce üretim kuruluşunun yönetim kurulu üyesi Jane Holl'a göre, Türkiye potansiyel devletler listesindedir. ABD'nin stratejisi de bu potansiyel devletleri güçlendirerek daha az riskli bir gelecek hazırlamaktır. (Davis, 1999) Türkiye, yeni dünya düzeninde Orta Asya bölgesiyle ilgili olarak olağanüstü önem taşımaktadır ve başka hiçbir devlet bu konuda Türkiye'nin yerini tutamaz. ABD'nin görüşü, Orta Asya politikalarında Sovyetler Birliği karşısında Türkiye'den başka bir alternatifin olmadığı şeklindedir. Bu koşullar

altında, Türkiye'nin Orta Doğu bölgesinde ve Balkanlardaki önemli sorumluluklarına Orta Asya'daki önemi de eklenmiş bulunmaktadır.

Senaryo III: Güney ve Doğu Kanadı Sorumluluklarıyla NATO'da Daha Güçlü Bir Türkiye

Orta Asya bölgesindeki Türk-ABD işbirliği, Türkiye'nin ekonomik gelişmesine ve NATO'daki prestijinin artmasına dolaylı olarak katkıda bulunabilir. Esasında, NATO'nun yeni güvenlik kavramı ABD'nin global güvenlikle ilgili kendi resmi politikasını yansıtmaktadır. Soğuk Savaş döneminden farklı olarak NATO'nun sorumluluğu, sadece devletler arasındaki ihtilafları çözmek veya iki taraf arasındaki savaşları sona erdirmekten ibaret değildir, NATO aynı zamanda devletler arasındaki ihtilaf ve savaşlara müdahale yetkisini de elinde bulundurmaktadır. Bu nedenle, Orta Asya bölgesinde Rusya Federasyonu'nun sebep olacağı ya da yer alacağı herhangi bir ihtilaf veya savaş, NATO'nun müdahalesiyle karşılaşabilecektir.

Dolayısıyla, Orta Asya bölgesinde herhangi bir savaş durumunda, Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu bölgesinin Rusya Federasyonu'na karşı savunulması ve güvenliği için ABD'nin Türkiye'ye verdiği güney kanadı sorumluluğunun yanında bir de, Orta Asya bölgesinin Rusya Federasyonu'na karşı savunulması ve güvenliği için NATO'nun Türkiye'ye vereceği doğu kanadı sorumluluğu eklenebilecektir. Bu koşullar altında, Türkiye'nin NATO içindeki önemi otomatik olarak artabilecek ve ABD güvenlik ihtiyacı gerekçesiyle NATO'dan, sorunlu bölgenin güvenliği için Türkiye'ye verilen mali yardım miktarını artırmasını isteyebilecektir.

Senaryo IV: Türkiye'nin AB'ye Girmesine Kararlı Bir ABD

ABD, Orta Doğu, Balkan ve Orta Asya politikaları için avantaj sağlayabileceğine inandığından Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasında oldukça ısrarlı gözükmektedir. Bir başka deyişle, ABD'ye göre ekonomik ve siyasal bakımdan güçlü bir Türkiye, ABD'nin bu bölgede kendi politikalarını kolay ve hızlı biçimde gerçekleştirmesi hususunda daha etkili olabilecektir. ABD'nin düşüncesi, AB'ye tam üyeliğe kabul edilmesi durumunda Türkiye'nin AB'den ekonomik yardım alacağı ve Kürt probleminin AB üyeliği sayesinde uluslararası platformlarda yumuşayacağı şeklindedir. Yukarıda ele alınan nedenlere bağlı olarak, Türkiye'nin tam üyeliğe kabulü için Türk devletinin hemen her alanda yapması gereken düzenlemelerle ilgili olarak ABD'nin ekonomik destek verebileceği ileri sürülebilir.

Senaryo V: Kıbrıs Sorununda Daha Türkiye Yanlısı Bir ABD

ABD, Türkiye'nin kendisi için üç bölgedeki emsalsiz önemini dikkate alarak uluslararası platformlarda Türkiye'ye tam destek verebilir. (Manisalı ve Manisalı, 1999) Bu durum, Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu, Kürt ve Yunanistan politikalarında daha serbest davranabileceği anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, Orta Asya bölgesindeki Türk-ABD işbirliğini takiben, ABD'nin 1963-64 ve 1974'te yaptığı gibi, ABD Kongresindeki Yunan lobisinin Türkiye karşıtı girişimlerini kabul etmesi ve Kıbrıs sorununda Yunanistan'a tam destek vermesi oldukça güç gözükmektedir.

Negatif Senaryolar:

Orta Asya'da Türk-ABD işbirliğinin neticesinde Türkiye'nin karşılaşabileceği negatif senaryoların her ikisi de,

Rusya'nın güçlü direnci veya kendi dış politik tavrının değişmesine bağlı olarak ABD'nin Orta Asya bölgesinden ani çekilme kararıyla ilgilidir.

Senaryo I: Rusya'nın Direnmesi Nedeniyle ABD'nin İşbirliğinden Çekilmesi

Orta Asya bölgesindeki ABD–Türkiye işbirliğiyle ilgili olarak gerçekleşebilecek en kötü gelecek senaryosu, Rusya'dan çok güçlü bir direnç görmesi halinde ABD'nin Orta Asya'dan çekilmeye karar vermesi olacaktır. ABD'nin kendisini Orta Asya politikalarından uzak tutma kararı, Türkiye'nin Orta Asya politikalarıyla ilgili olarak doğrudan Rus tehlikesiyle karşılaşacağı ve Rusya Federasyonu'nun bölgede yol açacağı sorunlarla tek başına uğraşmak zorunda kalacağı anlamına gelecektir. Bunun yanında, Rusya Federasyonu'na tek başına karşı koyamayacağından Orta Asya bölgesine ilişkin umutları da suya düşecektir. Bu durum, Orta Asya bölgesi üzerine kurulan tüm siyasal ve ekonomik planları altüst edecektir.

Senaryo II: ABD Bütçesinden Fazla Kaynak Ayrılması Nedeniyle ABD'nin İşbirliğinden Çekilmesi

ABD dış politikasında Orta Asya bölgesine ilişkin herhangi bir değişme olması durumunda Türkiye de Orta Asya politikalarını askıya alacaktır. Bu ikinci negatif gelecek senaryosunun gerçekleşme olasılığı oldukça yüksektir, çünkü ABD bu bölgeyi birincil önemde görmemektedir. Eğer ABD, Orta Asya'ya fazla miktarda bir bütçe ayırması gerekeceğini, ABD yönetiminin bu bölgede çok sayıda askeri tesis kurmak zorunda olacağını ve burada birçok sorunla uğraşmak durumunda kalacağını düşünürse, bu bölgede Türkiye'yle işbirliği yapmaktan vazgeçebilir ve sonunda daha kolay yoldan daha fazla stratejik avantaj elde edebileceği başka bölgelere yönelebilir. Bu koşullar altında ABD, daha stratejik bölgelerde daha stratejik ortaklarla stratejik dostluklar geliştirme yolları arayabilecektir. Bu durumda Türkiye, Orta Asya politikalarını terk etmek zorunda kalacak ve bölgede Rusya riski karşısında tek başına mücadele verecektir.

III : Senaryo III: Orta Asya için Geliştirilen İşbirliği Strateji Modelleri Sonucunda Türkiye'nin Rusya Federasyonu Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Kuşkusuz, Orta Asya'ya ilişkin işbirliği strateji modellerinin uygulanmasıyla birlikte bölgede Rusya Federasyonu karşısında Türkiye açısından birtakım avantaj ve dezavantajlar söz konusu olabilecektir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: Petrol Taşımacılığı Politikalarında Daha Etkili Bir Türkiye

ABD, Orta Asya bölgesindeki bir ABD–Türkiye işbirliğinden elde edilecek yararları düşünerek petrol taşıma güzergahı üzerindeki ısrarlı tutumunu daha da artırabilecektir. Rusya Federasyonu'nun ülke içinde siyasal ve ekonomik gerileme ve uluslararası sorunlar nedeniyle petrole bağlantılı bir II. Soğuk Savaş dönemi başlatmaya cesaret edemeyeceğini dikkate alarak Baku–Tiflis–Ceyhan güzergahına direnç göstermeyeceğini söyleyebiliriz. Bu durum, Türkiye açısından iki olumlu gelişmeyi beraberinde getirebilecektir. Birincisi, Türkiye, Baku–Tiflis–Ceyhan

yoluyla yapılacak taşımacılıktan mali ve stratejik kazanç elde edebilecektir. İkinci olarak, Rusya'nın, petrolün Boğazlar yoluyla taşınmasını öngören planını saf dışı bırakıp Boğazların güvenliğini sağlayarak Boğazlardaki olası bir Rus varlığını önleyebilecektir.

Senaryo II: Azeri Petrollerinin Taşınma Güzergahı Üzerinde Daha Az Etkili Bir Rusya Federasyonu

Rusya, Kafkaslar'daki petrol rezervlerini düşünerek buralarda söz sahibi olabilmek için bu bölgeyle ilgili politikalar geliştirmektedir. Rusya Federasyonu politikalarını, ya önce bir anlaşmazlığa yol açıp ardından askeri destek vermek ya da Dağlık Karabağ ve Gürcistan–Abhazya sorunlarında olduğu gibi bölgesel devletlerin iç işlerine doğrudan müdahale ederek gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Rusya'nın Kafkaslar bölgesiyle ilgili ilk hedefi daha çok Azeri petrollerinin Türkiye üzerinden taşınmasına dayalı olan Türk–Azeri ilişkilerini kendi kontrolü altına almak ve ikinci olarak, Kafkaslar bölgesinde anlaşmazlıklar çıkararak Türkiye'yi Orta Asya'dan uzak tutmaktır, çünkü Rusya, Türkiye'nin Orta Asya'ya geçişinde tek ulaşım yolunun Kafkaslar olduğu gerçeğinin farkındadır. İşte bu nedenlerden dolayı, Türkiye'nin Orta Asya'da kararlı politikaları ve ABD ile işbirliği, Rusya'nın Kafkaslar bölgesiyle ilgili şimdiki ve gelecekteki politikaları üzerinde de etkili olabilecektir.

Senaryo III: Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu ve Orta Asya Bölgesi Politikalarında Yeri Olmayan İran

Türkiye–ABD–İran arasında yapılacak bir işbirliği, Rusya–İran ilişkilerini de etkileyebilecektir. Orta Asya bölgesiyle ilgili olarak ABD ve Türkiye'yle işbirliğini kabul eden İran, ABD ve Türkiye'yle olan ilişkilerine zarar verebilecek politikalar benimsemekten kaçınacaktır. Bu da İran'ın, Orta Doğu ve Orta Asya bölgelerinde Rusya'nın çıkarlarına hizmet etmekten, PKK'yı barındırmaktan, İslamcı rejimini Türkiye'ye ihraç etmekten ve Türkiye'nin rahatsızlık duyduğu bazı Orta Doğu devletleriyle işbirliğinde bulunmaktan sakınacağı anlamına gelecektir. Rusya, İran'ın dış politikasındaki bu değişikliklerle birlikte Orta Doğu ve Orta Asya bölgelerindeki önemli ortaklarından birini kaybetmiş olacaktır. İran'la ilişkilerinin zayıflamasıyla birlikte Rusya, silah ticareti ve Türkiye aleyhinde İran'la ittifak kurma konusunda Orta Doğu'da kendine yer bulamayacak, bununla ilgili zorluklarla karşılaşabilecektir.

Senaryo IV: Orta Doğu Bölgesinde Daha Az Etkili Bir Rusya Federasyonu

ABD ile birlikte Orta Asya'da ekonomik ve kültürel olarak güçlü bir Türk varlığı, İran'ı da içine almakla, Rusya'nın özellikle Suriye ve İran'la, Türkiye'nin Orta Doğu bölgesindeki durumunu tehlikeye düşürebilecek şekilde ilişkilerini geliştirme girişimleri karşısında bir engel teşkil edebilir. Şurası unutulmamalıdır ki Soğuk Savaş yıllarında Rusya, Orta Doğu'da ABD karşısında müttefikler edinmek amacıyla kapsamlı ilişkiler geliştirmekte hiç tereddüt etmemiş ve Suriye, İran ve Sovyetler Birliği arasındaki bu çok yönlü ilişkiler Türkiye'nin başına bazı ciddi sorunlar açmıştı.

Senaryo V: Rusya'nın Balkanlar'daki Olası Panislavist Politikaları Karşısında Daha Güçlü Bir Türkiye

Bölgede daha güçlü bir Türkiye, Rusya'nın Balkanlarda, bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun ciddi sıkıntıları duyduğu, Slav milliyetçiliğini canlandırma arzusunu etkisiz kılabilir. Açıktır ki Rusya, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal olarak zayıf düştüğü durumlarda, Balkanlar'da Türklerin karşısına Slav Ortodoks etnisitesini çıkarmaya öteden beri alışkındır. Bu nedenle, Orta Asya bölgesindeki ABD–Türk işbirliğinin sonucunda Rusya da, büyük olasılıkla

Balkanlar'da Türkiye'ye karşı kışkırtıcı girişimlerle ilgili olarak olağanüstü dikkatli davranacaktır.

Senaryo VI: Daha Müsamahakar ve Sertlik Yanlısı Olmayan Bir Rusya Federasyonu

Yasadışı PKK örgütünü desteklemesi, Rusya'nın Türkiye'yi Karadeniz bölgesi ve Balkanlar'da zayıflatmak için geliştirdiği bir dış politika taktiği olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin, Rusya'nın bu bölgelerdeki çıkarlarının önünde gerektiğinde kolaylıkla engel oluşturabilecek özellikteki coğrafi konumunu dikkate aldığımızda, Rusya'nın, Türkiye'nin başa çıkmak için yıllardır çaba sarf ettiği yasadışı gruplara destek verme politikasının, Boğazlar, Karadeniz bölgesindeki Karadeniz filosu ve Balkanlardaki Slav uluslarına ilişkin politikalarının bir parçası olduğunu ileri sürebiliriz. Bununla birlikte, Orta Asya bölgesinde kurulacak güçlü bir ABD-Türkiye ittifakının, Rusya'nın Türkiye'ye karşı yürüttüğü düşmanca politikayı bir anda ortadan kaldırmayacağını düşünmek gerçekçi olmayacaktır, ancak bu durum Rusya'nın Türkiye'yle ilgili olarak elbette daha istikrarlı ve sertlikten uzak politikalar geliştirmesine yol açabilecektir.

Senaryo VII: Kapitalist Bir Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu, ABD'nin bölgedeki varlığına direnemeyeceğini düşünerek Orta Asya bölgesindeki sorumluluklarından kendini soyutlayabilir ve ABD ile anlaşma yapabilir. Bu gelişme, hem Türkiye'nin bölgeyle ilgili politikalarını serbestçe gerçekleştirebilmesine ve hem de Batılı devletlerin Orta Asya bölgesine ilişkin politikalarını uygulayabilmelerine yardımcı olabilecektir. Rusya bu sayede, ekonomik, siyasal ve askeri eksiklerini giderebilmek için ABD'den daha fazla yardım alabilecektir.

Negatif Senaryolar:

Senaryo I: Şanghay Grubunun Rusya'nın Önderliğinde Bölgesel Güvenlik Paktına Dönüşmesi

Aşırı dinci gerilla hareketi karşısında derin bir güvenlik endişesi duyan bölge ülkelerinin bölgesel istikrarı temin etmek amacıyla kurdukları Şanghay Grubu'nun Rusya'nın girişimleriyle bir bölgesel güvenlik paktına dönüşme ihtimali oldukça yüksektir. Orta Asya ülkelerinden sadece Türkmenistan'ın yer almadığı, Çin ve Rusya gibi bölgesel iki büyük gücün bulunduğu bu türden bir gruplaşmanın Türkiye'nin karşısına Rusya'nın önderliğinde bölgesel bir pakt olarak çıkması Türkiye'nin Orta Asya politikalarını engelleyebilecektir.

Senaryo II: Orta Asya Acil Müdahale Gücü Vasıtasıyla Rusya'nın Orta Asya'da Askeri-Stratejik Alanını Genişletmesi

2000 yılı Ekim ayında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te imzalanan anlaşmayla kurulan Orta Asya Acil Müdahale Gücü her türlü sızmaya karşı açık görülen sınırların korunmasını amaçlamaktadır. Rusya, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan ordularından müteşekkil dört tımenden oluşacak bu gücün ana komuta kademesinde yer alacak olan Rusya hem bölgede askeri örgütlenmesini tamamlayabilecek, hem de uluslararası uyuşturucu madde kaçakçılığı yolları üzerinde hakimiyet kurabilecektir. Bu iki gelişme sayesinde Rusya, Orta Asya bölgesinde hem askeri, hem de stratejik varlığını güçlendirebilecektir. Bu durum ise Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ile geliştireceği işbirliği

stratejilerinin Rusya tarafından pasifleştirilmesine ya da tamamen işlevsizleştirilmesine neden olabilecektir.

Senaryo III: Bakü–Tiflis–Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesinin Rus politikalarıyla Sabote Edilmesi

Bilindiği üzere Rusya, Kafkasya bölgesine ilişkin politikaları kapsamında en önemli engel olarak Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'yi görmektedir. Gürcü lider Şevardnadze'yi devirerek yerine Moskova yanlısı bir lider getirmek Moskova hükümetinin Gürcistan'a ilişkin temel dış politika hedefleri arasında yer almaktadır. Rusya Federasyonu Abhazya bölgesinde aralıklarla yaşanan karışıklıkların ve silahlı eylemlerin, Çeçen gerillalarla ortak hareket ettiği düşünülen Gürcü paramiliter güçler tarafından gerçekleştirildiğini savunmaktadır. Tiflis yönetimi ise tüm bu iddiaları reddederek Abhazya'daki olayların Moskova'nın kışkırtması neticesinde gerçekleştiğini ve Rusya'nın bölgedeki gerilimi tırmandırarak doğrudan Gürcistan'ın bağımsızlığına müdahale etme amacı taşıdığını bildirmektedir. Şevardnadze'yi devirerek yerine Moskova yanlısı bir lider getirme politikasının şu anda Gürcistan'a ilişkin en temel hedefi olduğu gerçeğinden hareketle, 2002 Eylül ayı içinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de temeli atılan Bakü–Tiflis–Ceyhan petrol boru hattının inşa aşamasında Rusya'nın Gürcistan'da karışıklık çıkararak hem bu boru hattının yapımını üstlenen BP Amoco önerliğindeki petrol şirketlerinin zihnini bulandırabileceğini, hem de Azerbaycan'da güvenlik endişesi yaratabileceğini söyleyebiliriz. Bu durum ise, inşaatın kesintiye uğramasına ve hatta Türkiye'nin planlarını uzun bir müddet askıya almasına neden olabilecektir.

Senaryo IV: Güney Kafkasya Güvenlik Paktı Karşısında Rusya–Ermenistan–Kıbrıs Rum Yönetimi Stratejik İşbirliği

Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Devlet Başkanları arasında Trabzon'da gerçekleştirilen üçlü zirvenin ardından 30 Nisan 2002 tarihinde imzalanan anlaşma, bu üç ülke arasında terörizm, örgütlü suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığıyla savaşım ile petrol ve doğal gaz boru hatlarının güvenli geçişinin temini için işbirliğini önermektedir. Kafkasya bölgesinin güvenlik ve istikrarının sağlanması ve güçlendirilmesine yönelik bu anlaşma hali hazırda Moskova tarafından Kafkasya'ya ilişkin petrol politikalarını ve dış politik hedeflerini uygulamasını engelleyen bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu noktadan hareketle, Ermenistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasında daha önceden imzalanan ve iki yönetimin güvenlik ve askeri işbirliğini öngören ve askeri pakt niteliği taşıyan anlaşmaya Rusya Federasyonu'nun da dahil olmak isteyeceğini düşünebiliriz. Rusya'nın bu oluşuma dahil olmak istemesindeki temel amacının Türkiye'nin Kafkasya'ya ilişkin petrol politikalarına müdahale etmek olacağını iddia edebiliriz.

Senaryo V: Orta Asya Bölgesinde Daha Kışkırtıcı Bir Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu'nun bölgede ekonomik, siyasi ve askeri üstünlük kurmak amacıyla Kafkaslar bölgesinde yaptığı gibi Orta Asya bölgesinde de karışıklığa yol açması mümkündür.

Senaryo VI: Orta Asya Cumhuriyetlerinin Rusya'nın Baskısı Nedeniyle İşbirliğinden Kaçınması

Rusya Federasyonu, Orta Asya Cumhuriyetlerine baskı uygulayabilir ve bu cumhuriyetlerle Türkiye arasındaki ilişkileri karıştırabilir. Bölgedeki Türk kökenli devletler, Rusya'nın baskısını üzerlerinde hissetmeleri ve Rusya'nın

ekonomik, askeri ve siyasal gücüne sıkı sıkıya bağımlı olmaları nedeniyle doğal olarak Türkiye ve ortaklarıyla işbirliğinden kaçınacaklardır.

Senaryo VII: Türkiye'nin Doğal Gaz Krizi Yaşaması

Rusya Federasyonu, Türkiye'yi Orta Asya politikalarından uzaklaştırmak için bu ülkeyle gerçekleştirdiği ticareti keserek Türkiye'ye zarar vermeye çalışabilecektir. Türkiye'nin doğal gaz ihtiyacını büyük oranda Rusya Federasyonu'yla yapmış olduğu doğal gaz anlaşmalarıyla gidermekte olduğu gerçeğini dikkate alarak Türkiye'nin Rusya'nın neden olacağı bir ekonomik kriz yaşayabileceğini düşünebiliriz.

Senaryo VIII: Rusya'nın Boğazlarla İlgili Olarak Uluslararası Hukuku Çiğnemesi

Rusya Federasyonu, uluslararası kuralları çiğneyerek ya da Montreux Anlaşması'nda bir takım değişiklikler yapılması gerektiğini gündeme getirerek Boğazlarla ilgili sorunlara yol açabilir. Bu durum, Rusya Federasyonu'yla siyasal krize neden olabilecektir. Türkiye'nin geçmişte yaşadığı tecrübelere dayanarak, Rusya-Türkiye arasındaki ilişkilerin diplomatik yollarla çözülemediği dönemlerde Türkiye'nin bu durumdan siyasal ve ekonomik açılardan Rusya'ya oranla daha fazla etkilendiği söylenebilir. Bu realite göz önünde bulundurulduğunda, Rusya-Türkiye arasında yaşanacak bu türden bir krizin Türkiye'nin Orta Asya'daki politikalarını olumsuz yönde etkileyeceği iddia edilebilir.

Senaryo IX: Türkiye'nin Rusya-Yunanistan Stratejik Ortaklığı İle Karşılaşması

Rusya Federasyonu Yunanistan ile stratejik bir ortaklık geliştirebilir. Rusya Federasyonu, bu türden bir girişimi Türkiye'yi Orta Asya bölgesinin dışında bırakmak amacıyla başlatırken, Yunanistan da Türkiye'yi, Balkanlar, Orta Doğu, Karadeniz ve Orta Asya bölgelerinde ekonomik ve siyasal olarak daha güçlü kılabilecek alternatif ekonomik ilişkiler geliştirmekten alıkoymak amacıyla bu girişimin yanında yer alabilecektir.

Senaryo X: Rusya'nın Balkanlar'ı Karıştırması Nedeniyle Türkiye'nin Sorun Yaşaması

Türkiye'nin Orta Asya bölgesinde uyguladığı işbirliği stratejileri neticesinde Rusya Federasyonu, Ortodoks Slav ulusları Türkiye'ye karşı kısırtabilecektir. Bu durum Türkiye'yle Balkanlar'daki Ortodoks Slav uluslar arasında bir savaşa yol açmasa bile Türkiye'nin, siyasal ve ekonomik enerjisini Orta Asya bölgesine yoğunlaştırmak yerine Balkanlara yöneltmesine neden olacaktır. Bu türden bir gelişme ise Türkiye'yi istemeden de olsa Orta Asya bölgesinden uzaklaştırabilecektir.

Senaryo XI: Rusya-Suriye Gruplaşması Nedeniyle Türkiye'nin Orta Doğu Bölgesindeki Güvenliğinin Zayıflaması

Rusya Federasyonu, Türkiye'nin Orta Asya bölgesine ilişkin politikalarını engellemek amacıyla Orta Doğu'da Türkiye'nin ciddi sorunlarının bulunduğu Suriye gibi devletlerle ilişkilerini geliştirebilir. Rusya Federasyonu ile Suriye arasında kurulabilecek yakın ilişkiler Türkiye'nin Orta Doğu bölgesindeki durumunu tehlikeye sokabileceği gibi Orta

Asya bölgesine de yeterince ilgi göstermesini engelleyebilecektir.

Senaryo XII: ABD – Türkiye – İsrail – İran Stratejik Ortaklığına Karşı Rusya – Çin Stratejik Ortaklığı

Rusya, tüm yan etkilerini dikkate alarak, Orta Asya bölgesindeki süper güç ABD karşısında diğer bir süper güçle, örneğin Çin'le işbirliğine gidebilir. Bu durum ABD'nin daha dikkatli davranmasına ve bölgede Türkiye'yle işbirliğinden vazgeçmesine yol açabilir. Böyle bir durumda Türkiye, ABD'den yeterli destek bulamayacak ve bölgeden çekilecektir.

Senaryo XII: Komünist Bir Rusya Federasyonu

Orta Asya bölgesindeki güç rekabeti Rusya'nın Orta Asya devletleri üzerindeki hakimiyetini tehdit eder bir düzeye ulaşırsa, Rusya bu devletler üzerindeki eski otoritesini yeniden kurabilmek için komünist sisteme tekrar dönüş yapabilir. Her ne kadar bu durum bize imkansız gibi gelse de, Rusya, Orta Asya bölgesindeki doğal kaynaklara duyduğu ihtiyaçtan ve bölgedeki siyasal ve askeri üstünlüğünü, aynı bölgede güç rekabeti arayışındaki diğer devletlere karşı bir tür bir siyasal manevra gibi kullanma istediğinden, bu radikal değişimi göze alabilecektir. Bununla birlikte, bölgede komünist bir Rusya'nın ortaya çıkması, sadece Türkiye'yi Orta Asya ile ilgili amaçlarını gerçekleştirmekten alıkoymayacak, aynı zamanda Türkiye'nin ulusal güvenliğini de tehlikeye düşürmüş olacaktır.

Geçmişte yaşananlardan Türkiye'nin ekonomik ve siyasal olarak Rusya'nın karşısında daima güçlü olması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. Ancak, bu varsayım Türkiye ve Rusya arasında bir güç rekabeti olarak değil, her iki devletin de aynı bölgede birbirine rağmen varlığını sürdürme çabası olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, Türkiye'nin Orta Asya bölgesine ilişkin olarak geliştireceği işbirliği stratejileri, gelecekte Rusya'nın Türkiye'ye karşı olumsuz politikalarını önleyebilecek olsa da, kısa vadede Türkiye açısından beklenmedik başka bazı sorunlar yaratabilecektir. Bu iki farklı olasılık arasındaki denge, açıkça Türkiye'nin Orta Asya bölgesindeki işbirliği sürecinden yararlanabilme becerisine bağlı olacaktır.

IV : Senaryo IV: Orta Asya için Geliştirilen İşbirliği Strateji Modelleri Sonucunda Türkiye'nin Yunanistan Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Türkiye, Orta Asya bölgesi için geliştirilen işbirliği strateji modellerinin sonucunda Orta Doğu bölgesi, ABD ve Rusya Federasyonu nezdinde olduğu gibi Yunanistan'la ilgili olarak da bazı negatif ve pozitif senaryolarla karşılaşabilecektir.

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: Türkiye'ye Yönelik Saldırgan Tutumu Nedeniyle Uluslararası Platformlarda Prestij Kaybına Uğrayan Yunanistan

Garip ama gerçektir ki, Türkiye ne zaman bir bölgede kendisi için olumlu sonuçlar doğurabilecek yeni siyasal ve ekonomik girişimler başlatmaya kalkışsa, Yunanistan radikal bir tavır takınmaktadır. Bir başka deyişle, Türkiye'nin

uluslararası platformlarda kazanabileceği herhangi bir avantaj, ilginç bir biçimde Yunanistan'ın Türkiye karşıtı propagandasına maruz kalmaktadır. Yunanistan'ın bu radikal politika tarzı, aslında uluslararası politikada prestij kaybetmesine yol açmaktadır. Abdullah Öcalan olayı bu varsayımımızı tam olarak desteklemektedir, çünkü bazı devletler ve uluslararası örgütler, açık biçimde olmasa bile Yunanistan'ın bu tutumunu eleştirmişlerdir. Orta Asya bölgesi için geliştirilecek işbirliği stratejileri sonunda eğer Türkiye ekonomik ve siyasal avantajlar elde etmeye başlarsa benzer durum burada da karşımıza çıkabilecektir. Böylece, Yunanistan'ın olası saldırgan tutumu, Türkiye'nin Ege'yle ilgili konuları ve Kıbrıs sorununu uluslararası platformlara götürmesini kolaylaştıracak ve Türkiye bu sorunları başka devletlere karşı serbestçe savunabilecektir.

Senaryo II: Siyasal ve Ekonomik Olarak Güçlü, AB Üyesi Yunanistan Karşısında Bölgede Siyasal ve Ekonomik Olarak Güçlü Türkiye

Şurası muhakkak ki Yunanistan, AB'ye üye olması nedeniyle ve ABD Kongresindeki Yunan lobisinin etkisinden dolayı, hem kendi bölgesindeki ve hem de dünya siyasetindeki politikaları etkileme gücüne sahiptir. Türkiye de benzer gücü ve konumu, Orta Asya bölgesindeki işbirliği stratejilerinin getireceği avantajlar sayesinde, dünya siyasetinde olmasa bile kendi bölgesinde elde edebilir. Yunanistan'ın AB üyeliğinin yardımıyla pekiştirdiği ve Türkiye'ye karşı kullandığı siyasal gücü hatırladığımızda, Orta Asya bölgesindeki işbirliği stratejileri ile elde edebileceği avantajlar neticesinde siyasal ve ekonomik olarak daha güçlü bir Türkiye'nin, Yunanistan'ın AB üyelerini Kıbrıs'la ilgili Türkiye aleyhinde–Yunanistan lehinde karar almaları yönünde etkileme çabalarının ve AB'ye tam üyelik sürecinde çıkardığı engellerin önüne geçebilmesi pekala mümkündür.

Senaryo III: Yunanistan'ı Daha Az Destekleyen ABD

ABD'nin, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Yunanistan'a verdiği ekonomik ve siyasal destek Yunanistan'ın, dünya politikalarında, bulunduğu bölgede ve Türkiye karşısında birtakım avantajlar kazanmasını sağlamıştır. Kendi devletlerinin Türkiye karşısındaki bu üstünlüğü sayesinde Yunanlılar, Kıbrıs sorunu, Ege'yle ilgili sorunlar ve 1950'den bu yana ABD ekonomik yardımı konularında Türkiye'ye göre çok daha avantajlı durumdadırlar. Ancak, Orta Asya bölgesi için geliştirilecek Türk–ABD işbirliği aracılığıyla bu bölgeden avantajlar elde etmeye başlaması durumunda ABD'nin, Kıbrıs sorunu ve Ege'yle ilgili sorunlar gibi konularda Yunanistan karşısında Türkiye'nin yanında yer alması mümkündür.

Senaryo IV: Kıbrıs Konusunda Yunanistan Karşısında Daha Etkili Bir Türkiye

Türkiye'nin Orta Asya bölgesinden elde edebileceği avantajlar da, Kıbrıs sorunu ve adada yaşayan Kıbrıslı Türklerin durumları ile ilgili olarak Türkiye'nin siyasal duruşuna etki edebilecektir. Bölgede ekonomik ve siyasal olarak güçlü bir Türkiye, Kıbrıs sorunu konusunda daha etkili hale gelebilecek ve Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin etki alanlarını genişletebilecektir.

Senaryo V: ABD Kongresi Üzerinde Etkisi Azalan Yunan Lobisi

Yunanistan'ın, Amerikan Kongresindeki Yunan lobisinin ekonomik ve politik gücüne bağlı olarak uluslararası

politikada, kendi bölgesinde ve Türkiye karşısında kendini oldukça güçlü hissettiğini ve 1974'te Türkiye'nin askeri müdahalesinde olduğu gibi, ABD kongresini Türkiye aleyhinde kararlar almak üzere harekete geçirip yönlendirebildiğini söylemek mümkündür. Ne var ki, ABD'nin Türk-ABD işbirliği ile Orta Asya bölgesinden elde ettiği avantajlar devam ettiği sürece, Yunanistan'ın da ABD kongresindeki Yunan lobisinin gücünü kullanarak Türkiye aleyhinde kararlar aldırma devam etmesi oldukça zorlaşabilecektir. Böylece Türkiye, zaman zaman ABD dış politikasına yön verenleri Türkiye aleyhinde kararlar almaya yönelten en önemli ve en etkili faktörleri ortadan kaldırma fırsatını yakalamış olacaktır.

Negatif Senaryolar:

Türkiye'nin Orta Asya bölgesindeki işbirliği stratejileri sonucunda karşılaşabileceği negatif senaryoların Yunanistan'ın Türkiye'yi zayıf düşürme ve Türkiye'nin Orta Asya bölgesinden elde edebileceği avantajları engelleme girişimlerinden kaynaklanacağı unutulmamalıdır, çünkü her iki devletin dış politika ilkeleri genellikle birbirlerine karşı geliştirdikleri politik manevralara dayanmaktadır.

Senaryo I: Türkiye'nin AB'de Türkiye Karşısı Yunanistan Propagandasıyla Karşılaşması

Yunanistan'ın, AB üyesi bir ülke olmanın çeşitli alanlarda ve özellikle Türkiye karşısında kendisine sağladığı imkanları kullanarak, Türkiye'nin AB'ye girişini engelleyen bir tavır benimseyeceğini söyleyebiliriz. Türkiye Orta Asya bölgesindeki işbirliği stratejileri ile çeşitli yararlar elde ederken, Yunanistan'ın Kopenhag'da AB'ye tam üyelik müzakere tarihinin elde edilmesinden sonra bile Türkiye hakkında olumsuz propaganda yapmaya devam etmesi mümkündür. Bu durum doğrudan Türk yetkililerinin 2010'da gerçekleşeceğini düşündükleri AB'ye tam üyeliğin ileri bir tarihe ertelenmesine neden olacaktır.

Senaryo II: Yunanistan'ın Avrupalı Güçleri Pantürkist Tehlike Konusunda İnandırmaya Çalışması

Yunanistan, Türkiye'nin Orta Asya bölgesine girme nedeninin bölgede Pantürkist ve emperyalist emellerini gerçekleştirmek olduğu ve Türkiye'nin bu Pantürkist amaçlarını Kıbrıs'ta Rumlar üzerinde ve Ege Denizinde de uygulamaya devam edeceği fikrini ileri sürebilir. Bu iddiayı kullanarak Yunanistan, Avrupalı devletleri Türkiye'nin bu koyu milliyetçi tutumu nedeniyle Orta Asya ve Orta Doğu bölgeleri ve Balkanlarda ciddi tehlikelere yol açacağına inandırmaya çalışabilir. Bu varsayımın birlikte AB üyeleri de Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini askıya alabilir ve Türkiye'nin uluslararası politikadaki saygınlığı giderek azalabilir.

Senaryo III: Yunanistan'ın İnsan Hakları İhlalleri Konusunu Sık Sık Uluslararası Siyasal Gündeme Taşması

AB üyesi ülkelerin, Türkiye'deki Kürtlerin siyasal durumu ile Türkiye'nin AB'ye girişi arasında yakın ilişki kurdukları herkesçe bilinen bir gerçektir. Üye ülkeler, bir bakıma Türkiye'deki Kürtlerin durumun Türkiye'nin AB tam üyeliği için bir önkoşul olarak görmektedirler. Bunun yanı sıra, AB üyesi ülkeler Türkiye'deki siyasi mahkumlar, bazı siyasi parti üyeleri ve Kürtlerin durumuyla ilgili insan hakları ihlallerini de yakından izlemekte ve bu konularla ilgili bazı eksikler tespit etmiş bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'deki bu durum Yunanistan'ın muhtemel Türkiye karşısı politikalarını kolaylaştıracak ve Yunanistan Türkiye'deki insan hakları ihlallerini ve Türk demokrasisindeki eksikleri

uluslararası siyasal gündeme taşıyarak Avrupalı bazı devletleri Türkiye karşıtı politikalar benimsemeleri konusunda ikna edebilecektir. Bu olumsuz gelişme, Türkiye'nin uluslararası politika çevrelerinde siyasal ve ekonomik konulardaki taleplerinde güçlüklerle karşılaşmasına yol açabilecektir.

Senaryo IV: Yunanistan'ın PKK ve Kürt Gruplar Konusunda Daha Kışkırtıcı Olması

Yunanistan, PKK sorunu ve Kürt gruplarla ilgili konularda oldukça hassas davranmakta ve PKK sorunundan ve Kürt gruplarının terör eylemlerinden kendi siyasal pragmatizmi adına avantajlar sağlamaya çalışmaktadır. Türk yetkilileri tarafından yapılan resmi açıklamalara göre Yunanistan, PKK ve Türkiye'deki Kürt terör gruplarını desteklemektedir. Yunanistan, bu iki sorunu; Türkiye'yi içerden zayıflatmak veya bunları uluslararası siyasal gündeme taşıyarak Türkiye karşıtı kampanyalar geliştirmek amacıyla kullanmaktadır. Bu nedenle, Yunanistan'ın Türkiye'de siyasal sorun çıkarmak bakımından PKK ve Kürt gruplara destek vermeye devam edebileceğini ileri sürebiliriz.

Senaryo V: Yunanistan'ın Kıbrıs Rum Yönetimi Üzerinde Daha Etkili Olması

Kıbrıs sorununun sadece Kıbrıs adasında yaşayan Türk ve Yunan toplumları arasındaki bir sorun olmadığı gayet açık bir gerçektir. Kıbrıs sorunu 1954 yılında BM Genel Kurulu'na uluslararası bir problem olarak götürüldüğünden beri, Yunanistan Türk ve Rum toplumlarının Türkiye ve Yunanistan ile birleşmesini desteklemiştir. Yunan hükümetleri, Kıbrıslı Rumları Yunan devletinin parçası bir topluluk olarak görürken, Türkiye de, gerek Rumlar gerekse Yunan devleti karşısında Kıbrıslı Türklerin haklarını savunmaya hazır garantör bir devlet olarak durmaktadır. Bu nedenle, Yunanistan'ın, Türkiye'nin Orta Asya devletleriyle yakın ilişkilerini ve faaliyetlerini ve Türkiye'nin bu bölgeden sağlayabileceği avantajları dikkate alarak, Türkiye'nin Kıbrıslı Türkler üzerindeki etkisini ortadan kaldırmanın yollarını arayacaktır.

Senaryo VI: Ermenistan–Kıbrıs Rum Yönetimi Askeri Pakti'ndan Fayda Sağlamaya Çalışan Yunanistan

2002 yılının ilk aylarında Ermenistan Savunma Bakanı Serzh Sarkisyan'ın Lefkoşa'ya gerçekleştirdiği resmi ziyaret çerçevesinde Rum Savunma Bakanı Sokratis Hasikos ile imzaladığı anlaşma iki ülke arasında yakın askeri işbirliği öngörmektedir. Ermenistan ile Kıbrıs Rum yönetimi arasında imzalanan ve "askeri pakt" niteliğinde kabul edilen bu anlaşma ayrıca Ermenistan–Yunanistan arasında daha önceleri imzalanan askeri işbirliği anlaşmasının bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin Orta Asya politikalarını engellemek amacıyla Yunanistan'ın Ermeni–Rum askeri paktını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tehdit etmek üzere kullanabileceğini söyleyebiliriz. Yunanistan'ın bu türden bir girişimi Türkiye'nin dikkatini ve siyasal enerjisini Orta Asya'dan uzaklaştırıp, bu bölgeye yöneltmesine neden olabilecektir.

Senaryo VII: Ermenistan–Yunanistan Askeri İşbirliği Anlaşması'ndan Fayda Sağlamaya Çalışan Yunanistan

Yunanistan'ın, Ermenistan'la imzalamış olduğu Askeri İşbirliği Anlaşmasını Türkiye'nin Kafkasya'daki petrol politikalarını engellemek amacıyla kullanması kuvvetle muhtemeldir. Yunanistan'ın kışkırtması neticesinde Ermenistan–Azerbaycan arasında ortaya çıkacak çatışmanın boyutları büyüyerek, Rusya Federasyonu, İran ve kısmen ABD'yi de içine çekecek ve böylece Türkiye büyük umutlar bağladığı Bakü–Tiflis–Ceyhan petrol boru hattı

projesinin ya ertelenmesi ya da iptal edilmesi durumuyla karşılaşabilecektir.

Senaryo VIII: Yunanistan'ın Ege'yle İlgili Sorunlarda Daha Etkin Olması

Türklerin Orta Asya bölgesine, ekonomik veya kültürel ideallerle değil Pantürkist emellerle girdikleri fikrini savunarak Avrupalı devletleri Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki öncelikli hedefinin buradaki adaları Anadolu topraklarına katarak bu denizi bir Türk denizi haline çevirmek olduğu iddiasına destek vermeye ikna edebilecektir. Yunanistan, ayrıca Türklerin Ege'deki haklarını ihlal ettiğini daha sıklıkla ileri sürerek, Türkiye'nin Ege'yle ilgili konularda uluslararası politikada söz hakkını kaybetmesine neden olabilecektir.

Senaryo XIX: Yunanistan'ın Rusya'nın Muhtemel Panslavist Politikalarının Yanında Yer Alması

Yunanistan'ın 1830'da kurulmasından önce ve iki Balkan Savaşında yaşanan tarihsel gelişmelere dayanarak şunu söyleyebiliriz ki, Yunanlılar ve Ruslar işbirliği yaparak, gerektiğinde Balkanlar'da Türkiye'ye karşı Slav milliyetçiliğini alevlendirebilmişlerdir. Bu nedenle, Orta Asya bölgesindeki girişimlerinin ardından Türkiye'nin siyasal ve ekonomik açılardan güçlenmesi durumunda, Yunanistan'ın, Türkiye'nin etkisini zayıflatmak amacıyla Balkanlar'daki Slav–Ortodoks ulusları Rusya'nın da desteğini alarak kışkırtması mümkündür. Balkanlar'daki Slav–Ortodoks canlanma Türkiye için doğrudan bir tehdit oluşturmayacak olsa da, Türkiye'nin karar verici konumdaki yetkililerini rahatsız ve meşgul edecektir ve Orta Asya politikalarına eğilmekten alıkoyabilecektir.

Senaryo X: Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu Politikalarını Destekleyen Yunanistan

Bilindiği üzere, Rusya Federasyonu Orta Doğu bölgesini dış politikası için önemli bir bölge olarak görmektedir. Doğu–Batı cepheleşmesi döneminde Rusya'nın, ABD'ye karşı Orta Doğu devletleri üzerindeki etkisini artırmak amacıyla bu bölgeyle ilgili olarak birtakım politikalar geliştirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla, Yunanistan'ın Orta Doğu bölgesiyle ilgili hiçbir hayati çıkarı bulunmamasına karşın Rusya'nın bu bölgedeki olumsuz politikalarına destek vermesi, bu yolla İran ve Suriye gibi bazı Orta Doğu devletlerini kışkırtarak Türkiye'ye karşı olumsuz tavır almalarını sağlaması mümkündür.

Senaryo XI: Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türk Azınlık Üzerinde Asimilasyon Uygulaması

Yunanistan, Türk dış politikasının dikkatini başka konulara çekmek amacıyla Batı Trakya'daki Türk azınlık üzerinde bir baskı politikası uygulamaya başlayabilir. Bu durum, Türk yetkililerinin Orta Asya üzerinde daha az yoğunlaşmalarına neden olacaktır.

V : Senaryo V: Orta Asya için Geliştirilen İşbirliği Strateji Modelleri Sonucunda Türkiye'nin AB Karşısındaki Durumu Üzerine Gelecek Senaryoları

Pozitif Senaryolar:

Senaryo I: AB'ye Daha Az Bağımlı Olan Türkiye

Orta Asya bölgesindeki işbirliği stratejilerinin sonucunda elde edilebilecek siyasal ve ekonomik avantajlarla birlikte, Türk yetkilileri dünyanın saygın bir üyesi olmanın tek yolunun AB'ye tam üyelikten geçtiği düşüncesinden vazgeçebilir ve başka alternatiflerin de var olabileceğine inanmaya başlayabilirler. Böylelikle, Türkiye AB'nin taleplerine karşı bu kadar hoşgörülü olmayabilir ve AB ile ilişkilerinde daha bağımsız davranabilir. Aynı zamanda bu gelişme, Osmanlı Devletinin yıkılmaya başlamasından bu yana egemen olan, Türklerin Avrupa karşısında hissettikleri aşağılık duygusunu da hafifletebilecektir.

Senaryo II: AB Üyeliği Konusunda ABD Tarafından Daha Fazla Desteklenen Türkiye

ABD, işbirliği stratejilerinin sonucunda Orta Asya bölgesinden ekonomik ve siyasal prestij ve avantajlar elde ederse, AB'ne tam üyelik için gerekli olan ekonomik ve toplumsal düzenlemeleri yapabilmesi için Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunabilecek, hatta uluslararası platformlarda Türkiye'nin tam üyelik sürecini kolaylaştırmak ve hızlandırmak için birtakım girişimlerde bulunabilecektir. Herhangi bir devlet için özellikle uluslararası ilişkilerde karşılıklı çıkarların önemini göz önüne aldığımızda, ABD'nin Orta Asya bölgesinde ABD-Türkiye ortaklığı sayesinde siyasal ve ekonomik fayda elde ettiği müddetçe, Türk hükümetleri için hayati önem taşıyan dış politika konularında Türkiye'yi uluslararası platformlarda destekleyeceğini iddia edebiliriz.

Senaryo III: AB Tarafından Ekonomik Bakımdan Daha Kabul Edilebilir Bir Türkiye

Yeterince açıktır ki, Türk ekonomisindeki yüksek enflasyon oranı, yüksek işsizlik seviyesi, geniş bütçe açığı, dış pazarlara olan bağımlılık gibi problemler; AB'ye girişin gecikmesinde, Türkiye'nin Kürt politikası, insan hakları ihlalleri, antidemokratik siyasal gelişmeler gibi ön sırada yer alan problemlerin yanında ikinci derecede önem taşımaktadır. Orta Asya bölgesindeki işbirliği stratejilerinin Türk ekonomisi üzerinde; enflasyon oranının, işsizliğin, bütçe açığının, dış pazarlara bağımlılığın azalması gibi muhtemel olumlu etkileri; AB üyelerini Türkiye'nin AB'ye tam üye olması durumunda Topluluğa çok fazla bir yük getirmeyeceğine ikna edebilir. Bu olumlu gelişme, Türkiye'nin umduğundan daha kısa sürede AB tam üyeliğine kabul edilmesini sağlayabilir.

Negatif Senaryolar:

Senaryo I: AB Üyeleri Nezdinde Daha Fazla İmajı Zedelenen Türkiye

AB, Türkiye'nin Orta Asya bölgesindeki ekonomik girişimlerini, Türk-İslam Birliği kurmaya yönelik siyasi girişimler olarak değerlendirebilir. Türkiye'nin, bir yandan Soğuk Savaş döneminden itibaren Müslüman Arap devletleriyle donmuş olan ilişkilerini 1980 yılından sonra yoğunlaştırmasını, öte yandan da Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra soy birliği, ortak tarihsel geçmiş, ortak kültürel özellikler, ortak dil ve ortak din gibi unsurları kullanarak Orta Asya Cumhuriyetleriyle ilişkiler kurmuş olmasını dikkate alarak Türkiye'nin Orta Asya bölgesiyle ilgili olarak milliyetçi ve köktendinci emeller beslediğini düşünebilir. AB üyesi ülkelerin bu düşüncede olması, Türkiye'nin tam üyeliğinin yıllarca gecikmesine neden olabilecektir.

Senaryo II: Yunan Vetosu

Türkiye'nin Orta Asya bölgesi için geliştirdiği işbirliği stratejilerinin sonucunda Yunanistan, etrafının Müslüman ülkeler kuşağı ile çevrileceğini ve bu durumun kendi güvenliği için bir tehlike oluşturacağını iddia edebilir. Bu nedenle, Türkiye'nin AB'ye girişi ile ilgili olarak AB kapsamında Türkiye karşıtı politikalar geliştirebilir. Bu koşullarda Türkiye'nin, AB'ye kabul edilmek için daha yıllarca beklemesi gerekebilecektir.

Senaryo III: AB Versus ABD

AB'nin, Avrupa kıtasında bulunan devletlerin siyasal ve ekonomik çıkarlarını diğer kıtalarda yer alan ülkeler karşısında, özellikle de Amerika karşısında, maksimize etmek amacıyla kurulduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda, AB üyeleri Türkiye'nin Birliğe dahil edilmesinin Avrupa kıtasına hizmet etmeyeceğini, hatta Türkiye'nin ABD'nin çıkarlarına hizmet etmeye hazır olduğu için, aksine bu durumun ABD'nin Orta Doğu ve Orta Asya bölgelerindeki çıkarları için yararlı olacağını düşünebilirler. Bu türden bir saptama, AB üyelerinin Türkiye'nin AB'ye girişini askıya almalarına neden olabilir.

Sonuç

Bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından Türkiye, Orta Asya devletleriyle çok yönlü ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Türkiye'nin bu devletlere ilişkin dış politika amaçları; çok yönlü ilişkiler geliştirerek kendi bölgesinde ekonomik ve politik güç kazanmak, ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarını çözme aşamasında bu devletlere yardımda bulunmak, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini kolaylaştırmak, kendi liberal ekonomi yapısını ve demokratik sistemini bir model olarak sunmaktır. İlk yıllarda Türkiye'nin tüm girişimleri bu devletler tarafından büyük bir heyecanla karşılanmıştır. İki taraf arasında pek çok resmi ziyaret gerçekleştirilmiş, çok yönlü ekonomik, sosyal ve kültürel anlaşmalar imzalanmış, elçilikler açılmış, seminer ve konferanslar düzenlenmiş, çeşitli merkez ve kuruluşlar açılmıştır.

Ancak, Türk yetkililer tarafından Orta Asya bölgesine ilişkin olarak benimsenmiş olan dış politik amaçlar; kısmen bölgedeki güç mücadelesinin artması, Orta Asya devletlerine yönelik Rus dış politikasının 1993 yılında değişmesi, Orta Asya devletlerinin Türkiye'ye yönelik ilgisinin azalması gibi harici nedenlerden dolayı ve kısmen de yeterli stratejinin olmayışı, ekonomik kısıtların yoğunluğu, bu devletler hakkında tarihsel bilgi eksikliğinin varlığı, iç politikada sorunların artması ve aşırı milliyetçi politik söylemlerin yükselmesi gibi içsel nedenlerden ötürü gerçekleştirilememiştir.

Tüm bu gerçekleri göz önünde bulundurarak bu makalede, Türkiye'nin bölgedeki siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarlarını maksimize etmesine yardımcı olacağını düşündüğümüz dört farklı "İşbirliği Strateji Modeli" geliştirdik. Ayrıca, bu işbirliği strateji modellerinin uygulanmasının ardından Türkiye'nin Orta Doğu bölgesinde ayrıca ABD, Rusya Federasyonu, Yunanistan ve Avrupa Birliği karşısında 2020 ya da 2030'da ne türden siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerle yüzleşebileceğini "Senaryo Planlama Metodu" kullanarak geliştirdiğimiz "Gelecek Senaryoları" vasıtasıyla tahmin ettik.

Makalenin sonunda, zaman içinde olası olumsuz gelişmelerin ortaya çıkma ihtimaline rağmen, bu işbirliği strateji modellerinin uygulanması durumunda Türkiye'nin Orta Doğu'da İran ve Suriye karşısında askeri, ekonomik ve politik;

Rusya Federasyonu karşısında politik; Yunanistan karşısında askeri, ekonomik ve politik; ABD karşısında politik ve AB karşısında ekonomik ve politik açılardan 2020 ya da 2030'da daha gelişmiş bir duruma ulaşacağı sonucuna vardık. Ayrıca, Orta Asya bölgesi için geliştirdiğimiz işbirliği strateji modellerinin Türkiye'nin sadece Orta Asya bölgesindeki askeri, ekonomik ve politik durumu üzerinde değil aynı zamanda Orta Doğu bölgesinde, ABD, Rusya Federasyonu, Yunanistan ve Avrupa Birliği karşısındaki durumu üzerinde de etkili olacağı sonucuna vardık.

Çalışma esnasında, "strateji geliştirme" ve "gelecek senaryoları planlama" kavramlarının herhangi bir devletin dış politika hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olacak önemli iki kavram olduğunu ve bu kavramlardan maksimum fayda sağlayabilmek için, hem ülke yönetiminde yer alan yetkililerin hem de akademik çevrelerin bir grup içinde tam koordineli biçimde çalışmalarını gerektiğini tespit ettik.

Umarım bu makale, Türk dış politikasının Orta Asya bölgesinde başarıya ulaşabilmesi için gerekli olan strateji geliştirme ve gelecek senaryoları planlamanın önemini ilgili kişi, kurum ya da kuruluşlarca keşfedilmesine yardımcı olur.

* Türk yetkililer, Yunanistan'ın PKK ve diğer terörist faaliyetlere verdiği destekten dolayı kaygılarını ifade etmişler ve sık sık Yunanistan'ı diplomatik yoldan uyarılmışlardır. Bu destek, Kenya'da Yunanistan Konsolosluğunda Yunanlı yetkililerce saklanan ve daha sonra yakalanıp Türkiye'ye getirilen PKK lideri Abdullah Öcalan'ın mahkemede verdiği ifadesiyle aydınlığa kavuşmuş bulunmaktadır. Yine de, Yunanistan'ın bu iki konudaki tutumuyla ilgili tereddütleri giderebilmek için, Terör Dosyası ve Yunanistan, C. Başar, 1993, İstanbul; tavsiye edilebilir nitelikte bir kaynaktır. Bu araştırmada, Yunanistan'ın Türkiye'deki terörist faaliyetlere verdiği destek resmi belgelerle açıklanmaktadır.

Kaynakça

Başar, C. (1993). *Terör Dosyası ve Yunanistan*. İstanbul, 1993.

Davis, Bob (1999). "The U.S. has to make a priority list regarding her global interventions". *Finansal Forum*, 1 Mayıs 1999.

Fuller, Graham E. (1993). *From Eastern Europe to Western China—The Growing Role of Turkey in the World and Its Implications for Western Interests*. Santa Monica: RAND.

Karaosmanoğlu, Ali L. (1996). "Turkey: Between The Middle East and Western Europe". Kemal H. Karpat (Ed.), *Turkish Foreign Policy: Recent Developments*. Wisconsin University Press.

Manisalı, Erol (1999). "Operasyondan ABD ve Türkiye Kazançlı Çıktı". *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1999.

Manisalı, Erol (1999). "Şeytan Üçgenindeki Ülke: Türkiye". *Milliyet*, 14 Nisan 1999.

Taylor, Charles W. (1993). *Alternative World Scenarios For A New Order Of Nations*. Pennsylvania: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.

Yergin, Daniel and Thane Gustafson (1991). *Russia 2010 and What It Means for the World*. New York: Random House.

STRADİGMA.COM

aylık strateji ve analiz e-dergisi
Ağustos 2003 Sayı7 ISSN : 1303 - 9814

23/23

www.stradigma.com

aylık strateji ve analiz e-dergisi

STRADİGMA.com bir **FORSNET** e-yayıdır